

Utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott

Diarienummer: Ju2025/01945

Inledning

UNICEF Sverige utgår i detta remissvar från lag (2018:1197) om FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och kommer särskilt att belysa de rekommendationer som Sverige fått från FN:s barnrättskommitté i mars 2023, samt kommitténs allmänna kommentarer kring tolkning och tillämpning.

UNICEF Sverige har tidigare lämnat synpunkter på betänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11). Vi vidhåller våra synpunkter i remissvaret men vill kopplat till detta utkast till lagrådsremiss särskilt kommentera förslaget att ytterligare sänka straffbarhetsåldern till 13 år.

Kapitel 5 - Straffbarhetsåldern sänks för allvarliga brott

Utredningens förslag: Straffbarhetsåldern sänks till 13 år för brott med minimistraff på fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott.

UNICEF Sveriges bedömning: UNICEF Sverige avstyrker förslaget om en särskild reglering som innebär att straffbarhetsåldern sänks från 15 år.

UNICEF Sverige ser särskilt allvarligt på att regeringen väljer att gå vidare med förslaget efter att en övervägande majoritet av alla remissinstanser avstyrkt förslaget om sänkt straffbarhetsålder till 14 år. Att i denna lagrådsremiss gå ännu längre och föreslå en sänkning till 13 år är anmärkningsvärt. Enligt UNICEF Sverige saknar förslaget både empiriskt stöd och ett tillräckligt utredningsunderlag som kan motivera sänkningen, och är därmed inte proportionerligt med hänsyn till barns utvecklingsnivå, mognad och rätt till rehabilitering enligt barnkonventionen.

Oförenligt utifrån barnkonventionen och FN:s barnrättskommitté

FN:s barnrättskommitté har i sin allmänna kommentar nr 24 slagit fast att den absoluta miniminivån för straffbarhetsålder ska vara 14 år. Kommittén framhåller uttryckligen att länder som redan har en högre ålder, såsom Sverige med 15 år, under inga omständigheter bör sänka den. Det innebär att Sveriges nuvarande ordning inte bara uppfyller kommitténs miniminivå, utan även utgör ett gott exempel på lagstiftning som utgår från barns rättigheter.¹ Att sänka till 13 år skulle därför vara ett tydligt avsteg från Sveriges internationella åtaganden och innebära en försvagning av barns rättsliga ställning.

FN:s barnrättskommitté baserar sina ställningstaganden på forskning om barns fysiska, psykiska och kognitiva utveckling. Barn skiljer sig från vuxna när det gäller mognad, konsekvensförståelse och

¹ FN:s barnrättskommitté, Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, CRC/GC/24, punkt 22.

förmåga till riskbedömning. Hjärnans frontallob, som styr impuls kontroll och förmågan att tänka långsiktigt, är inte färdigutvecklad förrän långt upp i tonåren.² Detta innebär att barn i den föreslagna åldern enligt forskning inte fullt ut kan förstå konsekvenserna av sina handlingar eller rättsprocessen de kan dras in i. Forskningen som FN:s barnrättskommitté hänvisar till visar också att tidig exponering för straffrättsliga processer har negativa effekter på barns utveckling. Det ökar risken för stigmatisering, social exkludering och återfall i brott. Det är därför FN:s barnrättskommitté avvisar idén om att repressiva straffrättsliga åtgärder skulle skydda barn eller samhället. I stället visar evidens att skyndsamma, konsekventa och barnanpassade reaktioner på brottsligt beteende ger bättre resultat, både för barnet och för samhällets trygghet.³

Inte proportionerligt utifrån ett barnrättsperspektiv

Lagrådsremissen framhåller att den ökade grova brottsligheten bland barn och unga kräver tydliga samhälleliga reaktioner. UNICEF Sverige delar uppfattningen att utvecklingen är allvarlig, men konstaterar att de straffrättsliga åtgärder mot barn som föreslås inte är proportionerliga i förhållande till syftet och i förhållande till barnets mognad och utvecklingsnivå. Vi förstår viljan att möta det som beskrivs som en exceptionell situation. Barnkonventionen och FN:s barnrättskommittés rekommendationer är utformade för att följas oavsett hur allvarlig eller komplex samhällssituationen bedöms vara. Det ska även tilläggas att såväl barnkonventionen som barnrättskommitténs rekommendationer grundar sig på kunskap, forskning och beprövad erfarenhet kring olika samhälleliga omständigheter och situationer, vilket innebär att de även är ytterst aktuella i det som i lagrådsremissen beskrivs som en exceptionell situation.

Den nuvarande 15-årsgränsen är inte enbart grundad i en avvägning mellan intresset av att kunna döma ut en påföljd och behovet av att särbehandla barn. Den grundar sig i vedertagen kunskap om barns utveckling och i erkännandet av de betydande skillnader som föreligger mellan en 13-åring och en 15-åring. Skillnader som fastställs av forskning, framhålls i FN:s barnrättskommittés rekommendationer och i regeringens egna analyser. Att en 13-åring fysiskt kan begå allvarliga brott har inte ifrågasatts. Den avgörande frågan är om ett barn i den åldern har den psykiska mognad, impuls kontroll och konsekvensförståelse som krävs för att fullt ut hållas straffrättsligt ansvarig.

Mot denna bakgrund anser UNICEF Sverige att de argument som förs fram i lagrådsremissen inte kan väga tyngre än barns rätt till särskilt skydd enligt artikel 40 i barnkonventionen. Straffrättsliga åtgärder mot så unga barn står i direkt strid med konventionens krav på att barn som begår brott ska särbehandlas i rättssystemet på ett sätt som främjar deras återanpassning i samhället. Det saknas empirisk grund i både utredningen och lagrådsremissen för att anta att en sänkt straffbarhetsålder skulle minska brottsligheten eller stärka tilltron till rättssystemet. Forskning visar att bestraffning av barn inte leder till minskad brottslighet, utan i stället ökar risken för återfall och försvårar barnets skolgång och sociala utveckling.⁴ En sänkning till 13 år riskerar således att förvärra den utveckling regeringen vill motverka.

Lagrådsremissen anför också som ett av syftena med sänkningen att den dömde ska förhindras att begå nya brott. Samtidigt konstateras att steget mellan rekrytering och utförande av brott i dag är

² UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia (2022) Guidance Note – Children under the Minimum Age of Criminal Responsibility – ECARO, s. 10.

³ CRC/C/GC/24, punkt 15.

⁴ Damm, A.P., Larsen, B.Ø., Nielsen, H.S. *et al.* (2025) Lowering the Minimum Age of Criminal Responsibility: Consequences for Juvenile Crime. *J Quant Criminol* 41, s. 495–521.

mycket kort. En sådan utveckling innebär att kriminella nätverk snabbt kan ersätta ett barn som frihetsberövats med ett annat. Sänkningen av straffbarhetsåldern riskerar dessutom att förskjuta rekryteringen nedåt i åldrarna, så ännu yngre barn groomas in i kriminalitet. Den preventiva effekten av förslaget framstår därmed som begränsad. Samtidigt som de barn som döms riskerar att cementera en kriminell livsstil genom att placeras i miljöer som inte erbjuder barnanpassade möjligheter till rehabilitering eller återanpassning i samhället.

UNICEF Sverige ser allvarligt på förslaget till snabb implementering. Det finns betydande risker kopplade till hur väl rättsväsendets och välfärdssystemets befintliga strukturer som polis, socialtjänst, domstolar och kriminalvård, är rustade att hantera så unga barn inom ramen för straffrättsliga processer. Det saknas i dag tillräcklig kompetens, etablerade rutiner och anpassade miljöer för att säkerställa att barns rättigheter tillgodoses under såväl rättsprocess som vid verkställighet av påföljder.

Att förslaget dessutom öppnar för att barn i 13-årsåldern kan dömas till att avtjäna påföljden i fängelse är särskilt problematiskt. Kriminalvården saknar erfarenhet, resurser och kompetens för att tillgodose barns behov av vård, utbildning och trygghet. Verksamheten är utformad för vuxna och inte anpassad för barns psykosociala utveckling. En säker och rehabiliterande miljö för barn kräver specialistkunskap som enligt UNICEF Sverige inte hinner byggas upp inom kriminalvården före ikraftträdandet.

Det är inte genom repressiva åtgärder som barns deltagande i allvarlig gängbrottslighet kan motverkas. Det är genom tidiga, socialt inriktade insatser som tar sin utgångspunkt i barnets bästa. Förslaget är oproportionerligt i förhållande till de problem det avser att lösa och har stor risk att få långtgående negativa konsekvenser för barn och samhället i stort.

Pernilla Baralt
Generalsekreterare, UNICEF Sverige

Underlaget är framtaget av Li Melander, Per Abenius och Louise Axelsson, UNICEF Sverige. För kontakt och eventuella frågor: unicef@unicef.se